

#infodemia

Informazio bonbardaketa eta albiste faltsuek inguratutako bizimodua, garaia, nabigazioa... Sindemia aurretik ere nahi-koa gainkarga geneukan arren, azken hilabeteetan eztanda, leherketa, infobesitate eta antsietate, erabateko infoxikazio: informazio gehiegi, ulertzeko ia deus.

Portzierto, oraindik ez da emaitzarik aurkitu forma=infodemia bilaketarentzat Euskaltzaindiaren hiztegian. Izena ez duena ez da gurean?

Bada, ordea, euskal hedabideetan! *Berria*-ren estilo liburuan definizioa: «Osasunaren Mundu Erakundeak asmatutako terminoa, fidagarritasunik gabeko informazioaren zabalkundea izendatzen duena». Edo fidagarritasunik gabeko erauntsian euskal prentsa gure itsasargia.

Zurrunbiloan ez galtzeko bi kontzeptu: alfabetatze mediatikoa eta dieta mediatikoa. Komunikatzeko modu guztien ezagutza (komunikabide, sare sozial, emoji, mezu subliminal, publizitate, bideo biral eta beste), ezagutu ondoren zer, non eta nola (algoritmoa) norberak hautatzeko.

Eta bi bide erronka bideratzen hasteko: batetik, pedagogikoa, hezkuntzari lotua ezinbestean –are belaunaldi eta jendarte ia osoki digitalen aroan–; eta, bestetik, politikoa, erregulazioa izango duena xede.

#algoritmoak

Googleren algoritmoa urrun dago guretzako emaitza onenak ematekin, gure laguntzaile fidel eta prestu agertu nahi badu ere; hortaz, audientzia gisa, arduratsuagoak izan beharko ginateke aukeratzen ditugun informazio-iturriekin eta pantailetan erakusten zaizkigun emaitzekin.

Baina ez da bilatzailea gure algoritmo ez-perfektu bakarra: Netflix, Amazon, Spotify... kultur eta hizkuntz aniztasunaren ukatzaile eta suntsitzaile dira (kolonizatzaile kultural legez izendatu eta hala tratatuko ditugu noizbait?).

Unesco ere mintzo da auziaz: adimen artifizialaren etikari buruzko deklarazio unibertsalean jaso du aurten gure bizitzetan ohikoak diren algoritmoek eragiten duten diskriminazioa, kultur ekosistema txikiak eta hegemonikoa ez den oro bazter utziz, ikusgarritasun ezera kondenatuz.

Munduko burtsako kapitalizazio handiena zeinena da? Teknologia enpresa erraldoiena, Big Tech amerikarrarena (Microsoft, Apple, Alphabet, Amazon, Meta): petrolio, gas, finantza, industria farmazeutiko eta automobilgintzaren gainetik, arau guztiez gaindi.

Nor ari da existitzen ez den euskararen algoritmoa pentsatzen, garatzen? Euskararen algoritmoa, gure burtsako balore solidoena beharko lukeen kode likidoa.

#euskara

Txipiroiaren jokoa izan da urteko serie aipatuena, Netflixen inoiz gehien ikusi dena –hori diote haiek eta inork ez dizkie datuak auditatzen, beraz, amen–: aldi berean estreinatu zuten Hego Koreako telesaila mundu osoan, azpidatziak 37 hizkuntzatan, bikoizketan 34 aukeran.

Itzultzaile automatiko eleanitzak erabili zituzten alimaleko langintzarako, adimen artifizialean eta sare neuronaletan oinarritzen diren itzultzaileak, makinak; ondoren, hezur-haragizko itzultzaileek egin zuten azpidatzien edizioa.

Sekulakoa da ziztu bizian datorrena: euskara hutsean emititu ahalko genuke nahi izatera Euskal Telebistako eduki guztia eta itzultzaile automatiko bidez zabaltu gaztelaniaz, frantsesez eta gainontzeko hizkuntzetan.

Eta hori ez da zientzia fikzioa: Elhuyarren *zientzia.eus* eta *aldizkaria.elhuyar.eus* atariak sei hizkuntzatan –euskaraz, gaztelaniaz, frantsesez, ingelesez, katalanez eta galegoz– irakurtzeko aukera dugu dagoeneko, teknologiari esker, hain zuzen.

Politikaren plazan ez da hizkuntza ardatzean jartzen, ez aurrekontutan, ez eskaeratan; herriko plazari bizkarra emanda beste behin, Pantailak Euskaraz eragilearen manifestuari entzungor. Exijitzen hasi beharko dugu euskara lehenesten duen ingurune digital eleanitz bat. Bada garaia.

#biolentziak

Bortizkeria nonahi Interneten ere: ziberjazarpen, zibereraso, eta ziber-aurrizki gabeko indarkeria orori gehitu teknologiak dakarren lan baldintzen prekarizazioa, klasismoa, eta, hortik tiraka, jarraitu -ismo zein -fobia atzizkien zerrendarekin.

Itzultzaile automatikoen genero estereotipoei esker dakigu «Bera oso polita da» dela «She is very pretty», eta «Berak arrakasta eduki du» izan behar dela «He has been successful». Nork entrenatzen du algoritmoa? Nork bezatzen du nor? Ba al da hori dena zaintzeko norbait?

Ospe handiko youtuber batek errealitatean berregin du *Txi-piroiaren jokoa* telesail distopikoa (eta bere ustezko eduki biolentoeiengatik eztabaida publikoan bor-bor egon dena),

benetako eskalan eta benetako jokalariekin, denak jolasean diru truke.

Berea da baita ere 2021eko bideo ikusiena: MR. Beast you-tuber famatua ageri da bertan, eta konplize dituen lagun batzuen laguntzarekin bere burua lurpean ehorzten du, plastiko gardenezko hilkutxa batean, bertan 50 ordu igarotzeko balentriarekin espektakulua eginez.

Estatu batzuek, aldiz, algoritmo bidezko zentsura aplikatu nahi dute, eta, adibidez, zuzeneko emisio bat bertan behera utzi makinak copyright eskubideak urratzen ari direla interpretatzean. Maiteko nuke gehiago mundua pertsonak baleude teknologia berrikusten (eta ez alderantziz).

#dopamina

Hiperazeleratuta bizi gara, pentsa, audioak 1,5x entzuten ditugu, digitalizazioak patxada formateatu digu. Dena azkar nahi dugu. Eta dena nahi dugu. Desioen bulkadei segika *scroll* amaierara iritsi Instagramen (edo beste edozein sare sozialetan). Ez dugu ezer galdu nahi.

Sare sozialen dopamina-loop errepikakorren turista ginea uste genuen, baina biztanle gara. Behin eta berriz klik, zerbait gehiagoren bila hatza gora eta behera, txute bat eta beste bat. Azkura eraginda ere onar dezagun publikoki: adikzioa da.

Teknonekeak ere jo gaitu bete-betean, bizitza osorik digitalizatzearen ajeak nonbait, eta hasi gara mugikorretako jakinarazpenak kentzen, sare sozialetako aplikazioak desinstalzen, tarteka detox digitala egiten... Nekatuta, apatiko eta itzalita (gaude) nahi gaituzte.

Sare sozialak hasi dira onartzen, ikerketa-kazetaritzak publiko egindako barne txostenetan, nerabeen (eta beste denon)

buru osasunean eragiten dutela, eta ez onerako, preseski –are, gorputz eta kolektibo zaurgarrienei gehiago–.

Inpaktu toxikoa hor da, teknologiak eta sare sozialek gure bizitzetan zer espazio izatea nahi dugun hausnartu gabe ere. Plataforma horiek osasun publikoko arazo edo afera ba ote diren edo ez pentsatzen hasi beharko ginateke, gutxienez gogoeta egin.

#arrakalak

Munduko populazioaren herenak baino gehiagok ez du Internet inoiz erabili Nazio Batuen Erakundearen arabera, 2.900 milioi pertsona sarerako konexio gabe.

Arrakala digitala handiagoa da garapen bidean diren herrialdeetan, geografiaren lur pobreenetan; eta alde nabarmenak daude landa-eremutik hiriguneetara, Internet sarbiderako probabilitatea bikoitza baita hirietan.

COVID-19a zabaltzean bihurtu ziren etxeak eskola, ordenagailuak koaderno, Internet ezinbesteko. Irakasle eta ikas-kideekiko komunikazio guztia sarean. Baina zer saretan? Ertzetan geratu dira etxe eta eskola pobreenak. Arrakala digitala gurean ere bada.

Zuek ere aritu zarete, ingurukoek txertoa hartzeko abisua sms bidez jaso dutenean, edo COVID ziurtagiria deskargatu behar izan dutenetan, laguntzaile lanetan? 65-85 urte bitarteko pertsonen %42 baino ez da Internet erabiltzaile Eustaten arabera, baina... hor konpon!

Zergatik ez ditu Osakidetzak, edo udal batek ere ez, laguntzarako guneak jarri herrietako plazetan? Non dira alternatibak? Arrakalekin amaitzeko planak? Ea nola egiten dugun inor atzean ez uzteko.

#lorratza

Sarrera-ontzia ireki eta hortxe zain atzo galdegindako erantzuna. Mezu bat bueltan eskertzeko, ezta? Bada azterlan bat honakoa dioena: britainiar heldu bakoitzak «Eskerrik asko» esateko posta elektronikoa bat gutxiago bidaliko balu egunero, 16 tona CO₂ gutxiago emitituko lirateke urtero.

Posta elektronikoa bezala, programazio kode-lerro bakoitza ere kutsadura bihurtzen da. Zenbat? *Nature* aldizkariaren arabera, adimen artifizialeko algoritmo bat entrenatzeak 300.000 kilo CO₂ inguru sor dezake, hau da, New York eta Pekin arteko joan-etorriko 125 hegaldik beste.

Adimen artifizialak dagoeneko frogatu du erabilgarria dela hainbat ingurumen-arazo konpontzeko, hala nola deforestazioari aurre egiteko edo nekazaritzan laguntzeko. Halere, hazkunde esponenzialagatik, gero eta energia gehiago behar da atzean dagoen konputazio masiboa jasateko.

Segundoro milioika datu-truke eragin: mezu bati erantzuteko GIF bat hautatu eta bidali, automatikoki aktibatzen diren ikus-entzunezko pildorei begira geratu, edota *streaming* bidez edozer –berdin unibertsitateko eskola bat, yoga saioa, zuzeneko kontzertua, hitzaldia edo terapia–.

Ez dugu eragin ekologikoa ikusi ere egiten, eta karbono az-tarnaz mintzo dena arraroa da oraindik. Zenbat kutsatzen du «Defenda ditzagun gure basoak» dioen afixa bati emandako datasegit bakoitzak?

#hariak

Lehen, liburuak, egunkariak edo aldizkariak irakurtzen gertatzen, jakinaren gainean egoteko. Orain, hariak irakurtzen ditugu. Twitter. Gehienez 280 karaktere eta puntu eta aparte.

Lerro gutxiko ideia solteek osatzen duten egitura luzea. Mapa kontzeptualen garaia omen da.

Lerrootan bildu dira #infodemia #algoritmoak #euskara #biolentziak #dopamina #arrakalak #lorratza eta #hariak. Linterna piztu eta parean ditugu kontzeptu gehiago definitzeke: datifikazioa, teknofeudalismoa, metabertsoa, NFTak, *creator economy*, kriptomonetak, Web 3.0 edota *cheugy*.

Mapak idaztea ez da ariketa erraza. Gainera, kartografia historikoki izan da gizonen esparrua –hala hedabideak, IKT, digitalitatea eta Internet ere–, eta nago hala izaten jarraitzen duen heinean arrakala aski ezagunetan nabigatuko dugula.

Abiapuntu singular eta pluralak ez daitezela izan asintota –nahi bati tiraka etengabe norabait hurbiltzen dena beti, baina inoiz heltzen ez dena, edo modu mugagabeaz luzatzen den hurbiltzeko joera antzu hori–.

Behi sozialenak dira esne gehien ematen dutenak, adimen artifizial eta algoritmo bidez frogatutako egitatea ei da, eta, bidenabar, izakiongan ere emaitza bertsuak emango lituzkeena... Hipotesi arriskutsuegia ote da proban jartzeko?

Sarea harilkatzeko boterea gurea da. 🍷